

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ
2ος Τόμος

Παύλος Φ. Μάραντος

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙ-
ΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"**

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

2ος Τόμος

Β' Τάξη Γενικού Λυκείου

**«Η δημοκρατία μας αυτοκαταστρέφεται διότι κατεχράσθη το δικαίωμα της ελευθερίας και της ισότητας, διότι έμαθε τους πολίτες να θεωρούν την αυθάδεια ως δικαίωμα, την παρανομία ως ελευθερία, την αναίδεια του λόγου ως ισότητα και την αναρχία ως ευδαιμονία.»
(Ισοκράτης, Περί ειρήνης)**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Πρόεδρος: Σωτήριος Γκλαβάς

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ Β΄**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Παύλος Φ. Μάραντος

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Λεωνίδα Β. Κατσίρας, Σχολικός
Σύμβουλος Νομικών-Πολιτικών
Επιστημών, LL.M, Συντονιστής
Επιτροπής Κρίσης**

**Χαράλαμπος Καριοφύλλας, MSc
Οικονομολόγος, Εκπαιδευτικός**

Στέλλα Ν. Μαντατζή,

Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντωνία Δημητράσκου, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός

Γιώτα Κωνσταντάτου, Φιλολόγος

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Παύλος Φ. Μάραντος

Σελιδοποίηση: Δώρος Παπαϊωαννί-
δης, e-mail: info@eikastiko.gr

«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΣΧΟΛΕΙΟ 21ου αιώνα)-ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΜΕ ΚΩΔ. ΟΠΣ 295450, των Αξόνων Προτεραιότητας 1, 2 και 3 – ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ του ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ», που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από Εθνικούς Πόρους (ΕΣΠΑ 2007 – 2013).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προσαρμογή:
Κυριακή Σημαιοφορίδου,
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

Επιμέλεια:
Μάρθα Θωμοπούλου,
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής

**Συγγραφείς Προδιαγραφών
προσαρμογής των βιβλίων για το
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος
των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής στη
Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Παύλος Φ. Μάραντος

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Β' Τάξη Γενικού Λυκείου

Η διδασκαλία, που αποτελεί την πιο υπεύθυνα αλλά και την πιο συναρπαστική μορφή επικοινωνίας, δεν συνίσταται, πρωτίστως, στην διατύπωση λύσεων αλλά στην υποβολή ερωτήσεων, στη θέση προβλημάτων (Δ. Τσάτσος, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, 2007).

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΚΕΦ. 2: Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ώρες: 6

- 2.1 Το Α.Ε.Π. και η οικονομική ευημερία**
- 2.2 Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας**
- 2.3 Ο ρόλος του κράτους στην οικονομία**
- 2.4 Ο κρατικός προϋπολογισμός**
  - 2.4.1 Δημόσια Έσοδα**
  - 2.4.2 Δημόσιες Δαπάνες**
- 2.5 Ισοζύγιο: Πλεονασματικό ή Ελλειμματικό**
- 2.6 Δημόσιος Δανεισμός**

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να εξηγούν τις έννοιες των Εθνικών Λογαριασμών και τη χρησιμότητά τους.**
- Να διακρίνουν τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.**

- Να εξηγούν τον ρόλο του κράτους στην οικονομία.
- Να διακρίνουν και να αιτιολογούν την παραγωγή δημόσιων αγαθών.
- Να διατυπώνουν τον ορισμό του Κρατικού Προϋπολογισμού ως οικονομική, νομική και πολιτική πράξη.
- Να απαριθμούν τις κατηγορίες εσόδων και δαπανών του κράτους.
- Να αναλύουν τις συνέπειες από την αποφυγή της φορολογίας και να αναπτύσσουν φορολογική συνείδηση.
- Να εξηγούν τον ρόλο του δημόσιου δανεισμού και να αναφέρουν τα είδη του.

Βασική ορολογία

- **μικρο-οικονομία**
- **μακρο-οικονομία**
- **εθνικοί λογαριασμοί**
- **Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.)**
- **Καθαρό Εθνικό Προϊόν**
- **Κατά Κεφαλήν Εισόδημα**
- **οικονομική ευημερία**
- **παραοικονομία**
- **μεγιστοποίηση ευημερίας**
- **οικονομικό κύκλωμα**
- **δημόσια αγαθά**
- **ρόλος του κράτους**
- **θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα**
- **κρατικός προϋπολογισμός**
- **μηχανισμός αγοράς**
- **κρατικός παρεμβατισμός**
- **καπιταλιστικό σύστημα**
- **σοσιαλιστικό σύστημα**
- **σύστημα μεικτής οικονομίας**
- **δημόσια έσοδα**
- **άμεσοι φόροι**

- έμμεσοι φόροι
- δημόσιες δαπάνες
- ισοζύγιο πληρωμών
- εμπορικό ισοζύγιο
- δημόσιος δανεισμός
- δημόσιο χρέος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.1 Το Α.Ε.Π. και η οικονομική ευημερία

Η οικονομία διακρίνεται σε μικρο-οικονομία και μακρο-οικονομία. Η μικρο-οικονομία μελετά τις ατομικές επιλογές, χωρίς να ενδιαφέρεται για το σύνολο της οικονομίας (η παραγωγή ενός προϊόντος, η ζήτηση του καταναλωτή, η ποσότητα παραγωγής από την επιχείρηση κτλ.). Η μακρο-οικονομία μελετά τη συμπεριφορά και αλληλεξάρτηση των συνολικών μεγεθών της οικονομίας (συνολική παραγωγή, συνολικό εισόδημα, συνολική κατανάλωση κτλ.). Κάθε κράτος, κάθε χρόνο, συντάσσει πίνακες με τα μεγέθη των εθνικών λογαριασμών. Μάλιστα ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

έχει καθιερώσει ίδιους κανόνες για όλες τις χώρες, ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση των μεγεθών των διαφόρων κρατών.

Χρειάζεται να τονιστεί ότι αυτό που ισχύει για την μικρο-οικονομία (το μέρος) δεν ισχύει κατ' ανάγκην και για την μακρο-οικονομία (το σύνολο της οικονομίας). Παράδειγμα: αν το χρηματικό εισόδημα ενός ατόμου διπλασιαστεί, τότε θα διπλασιαστεί και η αγοραστική του δύναμη και θα βελτιώσει θεαματικά το βιοτικό του επίπεδο. Αν διπλασιαστεί το χρηματικό εισόδημα όλων των ατόμων της οικονομίας, τότε δεν θα διπλασιαστεί το πραγματικό εισόδημα όλων των ατόμων, διότι το πιθανότερο να συμβεί είναι η γενική αύξηση του επιπέδου των τιμών. Αν λοιπόν κάποιος δεχτεί ότι αυτό που ισχύει για το μέρος, ισχύει και για

το σύνολο της οικονομίας, τότε διαπράττει το σφάλμα συνθέσεως.

Οι βασικοί εθνικοί λογαριασμοί είναι: το Εγχώριο Προϊόν, το Εθνικό Εισόδημα και η Εθνική Δαπάνη. Οι λογαριασμοί αυτοί αποτυπώνονται στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.). Το Α.Ε.Π. δείχνει την οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας. Συγκεκριμένα: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε ένα έτος με συντελεστές της παραγωγής που ανήκουν στους κατοίκους της χώρας (ντόπιους και ξένους).

Το Α.Ε.Π. προσδιορίζεται με δύο τρόπους:

Πρώτον, προσδιορισμός ως δαπάνη. Προσθέτουμε όλες τις δαπάνες, ιδιωτικές και δημόσιες (κατανάλωσης,

επένδυσης κτλ.), για τελικά αγαθά και υπηρεσίες που έγιναν για ένα έτος.

Δεύτερον, προσδιορισμός ως εισόδημα. Προσθέτουμε όλα τα εισοδήματα (μισθοί, τόκοι κτλ.), που δημιουργούνται από την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, για ένα έτος.

Οικονομική ευημερία

«Κερδίζουμε χρήματα αλλά δεν έχουμε χρόνο να τα ξοδέψουμε, νικητές του χρήματος ηττημένοι του χρόνου.» (Τζόρτζιο Αρμάνι, περ. Βημα- Magazino, 14 Οκτ. 2001)

Τελικά αγαθά είναι αυτά που δεν επιδέχονται περεταίρω επεξεργασία και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως έχουν στην κατανάλωση. Για την παραγωγή ενός προϊόντος χρειάζεται κεφαλαιουχικός εξοπλισμός (κτήρια, μηχανήματα, αυτοκίνητα κτλ.). Ο εξοπλισμός αυτός, στην πορεία του χρόνου, υφίσταται φθορά. Η φθορά αυτή αποτιμημένη σε χρήμα καλείται απόσβεση. Γι' αυτό στο Καθαρό Εγχώριο Προϊόν δεν υπολογίζονται οι αποσβέσεις. Καθαρό Εγχώριο Προϊόν είναι λοιπόν το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος, εάν αφαιρεθούν οι αποσβέσεις. Το Κατά Κεφαλήν Εισόδημα προκύπτει αν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν διαιρεθεί με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας. Η μέτρηση του Κατά Κεφαλήν Εισοδήματος

είναι χρήσιμη, διότι δείχνει αφενός την πορεία ανάπτυξης μιας χώρας και αφετέρου δίνει τη δυνατότητα σύγκρισης του Κατά Κεφαλήν Εισοδήματος με άλλες χώρες. Βέβαια, αυτή η μέτρηση δεν δείχνει την διανομή του εισοδήματος στα επιμέρους άτομα. Έτσι, ένα άτομο μπορεί να έχει Κατά Κεφαλήν Εισόδημα επτά (7) χιλιάδες ευρώ και ένα άλλο εβδομήντα (70) χιλιάδες ευρώ. Η άνιση διανομή του εισοδήματος παρατηρείται, λιγότερο ή περισσότερο, σε όλες τις χώρες του κόσμου. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία το 8,4% του παγκόσμιου πληθυσμού ελέγχει το 84% του παγκόσμιου πλούτου.

Άρα:

Καθαρό Εγχώριο Προϊόν = Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν - Αποσβέσεις Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.)

= Καθαρό Εγχώριο Προϊόν + Αποσβέσεις

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν μετράει το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα, που σημαίνει ότι μετράει και την οικονομική ευημερία της χώρας. Το Α.Ε.Π. είναι σημαντικός και χρήσιμος δείκτης, αλλά παρουσιάζει κάποιες αδυναμίες, όπως:

α) Δεν περιλαμβάνει τα αγαθά και τις υπηρεσίες που δεν είναι αντικείμενο αγοραπωλησίας (οικιακή εργασία κτλ.).

β) Δεν λαμβάνει υπόψη τη σύνθεση της παραγωγής. Εκφράζει το σύνολο (το μέγεθος) της παραγωγής και όχι την παραγωγή κατά είδος.

γ) Δεν λαμβάνει υπόψη τη διανομή του προϊόντος. Έτσι, όσο δικαιότερη διανομή υπάρχει τόσο μεγαλύτερη κοινωνική ευημερία υπάρχει, και

το αντίστροφο.

δ) Δεν λαμβάνει υπόψη την βελτίωση της ποιότητας. Το Α.Ε.Π. μετράει ποσότητες και όχι ποιότητες. Όμως, σημασία έχει τόσο η ποσότητα, όσο και η ποιότητα.

Η πραγματική οικονομική ευημερία της χώρας αποδεικνύεται εν μέρει από τους βασικούς εθνικούς λογαριασμούς. Εν μέρει, διότι υπάρχει και η παραοικονομία, η οποία δεν μετριέται, δεν καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές. Η παραοικονομία υπολογίζεται σε 30% του Α.Ε.Π. Σήμερα με την κρίση, ίσως είναι μεγαλύτερη.

Επομένως, η πραγματικότητα της Ελληνικής οικονομίας είναι καλύτερη από αυτήν που δείχνουν οι δείκτες. Και η πραγματικότητα αυτή, χωρίς μεμψιμοιρίες, ήταν καλή μέχρι τότε που άρχισε η κρίση. Αρκεί

να λεχθεί ότι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, χρησιμοποιώντας διάφορους κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες - χωρίς να λαμβάνει υπόψη την παραοικονομία- κατέτασσε την Ελλάδα στην 24η θέση, ανάμεσα στις 200 περίπου χώρες του κόσμου. Και αν υπολογιζόταν και η παραοικονομία, θα ανέβαινε στην 16η θέση περίπου. Αυτά συνέβαιναν μέχρι το 2010. Μετά ήρθε η οικονομική κρίση και διαπιστώθηκε ότι η οικονομία μας δεν ήταν τόσο ισχυρή, αφού υπήρξε υπερδανεισμός. Παρακάτω δίνονται ορισμένα στοιχεία για το Α.Ε.Π. και το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. για να δείξουμε την πορεία της Ελληνικής οικονομίας.

Πίνακας 2.1: Πληθυσμός, Α.Ε.Π., κατά Κεφαλή Α.Ε.Π.

Έτος	Πληθυσμός (εκατ. άτομα)	Α.Ε.Π. (δισ. ευρώ)	Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. (χιλ. ευρώ.)
1961	8.388.553	4,4	0,5
1971	8.768.641	13,3	1,5
1981	9.740.417	44,9	4,6
1991	10.259.900	81,1	7,9
2001	10.964.020	145,1	13,3
2011	10.815.197	208,5	18,5
2012	10.815.197	193,7	17,9

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

**Τάσσος Αλεβίζος, Λουκία Μαγγιώρου,
Καλλιέργεια καπνού,
1960, Εθνική Πινακοθήκη**

**Γιώργος Σικελιώτης,
Εργοστάσιο στο κανάλι, 1974.**

**Ελλάδα, χώρα πολιτισμού και
τουρισμού.**

2.2 Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας

Οι βασικοί φορείς που ασκούν δραστηριότητα στην οικονομία, στο οικονομικό σύστημα, είναι: τα νοικοκυριά, οι επιχειρήσεις, και το κράτος. Το κράτος, ο δημόσιος τομέας, αποτελεί τον αποφασιστικό παράγοντα, διότι με τις αποφάσεις του επηρεάζει καθοριστικά τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, αλλά και γενικότερα τη λειτουργία της οικονομίας. Όμως, οι επιδιώξεις τους διαφέρουν. Τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις, που αποτελούν τον ιδιωτικό τομέα, επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους, επιδιώκουν την μεγιστοποίηση της ατομικής ευημερίας, ενώ το κράτος επιδιώκει να υπηρετήσει το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου, επιδιώκει τη

μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.

Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα 2.1, μεταξύ των τριών φορέων (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κράτος) διαμορφώνονται οικονομικές σχέσεις. Ένα οικονομικό κύκλωμα ροής συντελεστών παραγωγής, χρήματος και προϊόντων. Επισημαίνεται ότι: πρώτον, η ροή στο κύκλωμα είναι διαρκής. Δεύτερον, η ποσότητα συναλλαγών των αγαθών και υπηρεσιών μεταβάλλεται, ανάλογα με την αύξηση ή μείωση της παραγωγής. Ειδικότερα:

Διάγραμμα 2.1: Το οικονομικό κύκλωμα

Τα νοικοκυριά δίνουν (πωλούν) στις επιχειρήσεις παραγωγικούς συντελεστές (έδαφος, εργασία, κεφάλαιο) και οι επιχειρήσεις πληρώνουν τα νοικοκυριά με χρήμα. Οι επιχειρήσεις δίνουν (πωλούν) στα νοικοκυριά προϊόντα και τα νοικοκυριά πληρώνουν τις επιχειρήσεις με χρήμα. Επίσης, το κράτος προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες (π.χ. παιδεία, υγεία) στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις και εισπράττει χρήμα από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Αυτό είναι το οικονομικό κύκλωμα στην απλή μορφή του. Στην πραγματικότητα συμβαίνουν πολλές συναλλαγές μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ αυτών και άλλων φορέων. Παράδειγμα: υπάρχουν συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων, τα νοικοκυριά αποταμιεύουν μέρος των χρημάτων

τους στις τράπεζες, το κράτος επιβάλλει φόρους και κάνει εξαγωγές κτλ. Όλα αυτά δεν φαίνονται στο παραπάνω διάγραμμα.

Τα νοικοκυριά έχουν εισόδημα που προέρχεται από την εργασία, τη σύνταξη, τα ενοίκια, τους τόκους κτλ. Συνήθως, κάθε νοικοκυριό αποφασίζει από κοινού πού θα διαθέσει το κοινό εισόδημά. Κύριος στόχος κάθε οικογένειας είναι η καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών με το διαθέσιμο εισόδημα, δηλαδή η μεγιστοποίηση της ατομικής και οικογενειακής ευημερίας.

Ιδιωτική βιομηχανική επιχείρηση

Ιδιωτική ελαιουργική επιχείρηση

Γενικά, κύριος στόχος της επιχείρησης είναι το κέρδος ή ορθότερα, η μεγιστοποίηση του κέρδους. Για να το επιτύχει αυτό χρειάζεται να πωλεί τις μεγαλύτερες ποσότητες από τα προϊόντα της, στις μεγαλύτερες δυνατές τιμές και να έχει το μικρότερο δυνατό κόστος.

Τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις, ασκώντας οικονομική δραστηριότητα αποτελούν τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, ενώ το κράτος αποτελεί τον δημόσιο τομέα της

οικονομίας. Και επειδή μεγάλη σημασία έχει η κατοχή, δηλαδή η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής (των συντελεστών παραγωγής), διευκρινίζεται ότι: όταν η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις, το οικονομικό σύστημα είναι καπιταλιστικό. Όταν η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στο κοινωνικό σύνολο το οικονομικό σύστημα είναι σοσιαλιστικό. Βέβαια, σε καμιά χώρα δεν υπάρχει αμιγές καπιταλιστικό σύστημα, διότι το κράτος παρεμβαίνει σημαντικά στην οικονομία. Έτσι, το οικονομικό σύστημα που υπάρχει σχεδόν σε όλες τις χώρες είναι σύστημα μεικτής οικονομίας.

Το κράτος ή ο δημόσιος τομέας ασκεί οικονομική δραστηριότητα με βάση το γενικό ή το δημόσιο

συμφέρον, ενώ οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δρουν με βάση το ιδιωτικό συμφέρον. Σκοπός λοιπόν του κράτους, όλων των δημόσιων φορέων, είναι η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.

Το κράτος είναι ο μεγαλύτερος φορέας οικονομικής δραστηριότητας, παραγωγός και καταναλωτής αγαθών και υπηρεσιών, κυρίως, με δύο τρόπους: φροντίζει να παράγει τα δημόσια αγαθά και να ιδρύει δημόσιες επιχειρήσεις. Ειδικότερα:

α) Τα δημόσια αγαθά. Τα δημόσια αγαθά (άμυνα, υγεία, δικαιοσύνη κτλ.) τα προσφέρει το κράτος σε όλους, δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο. Είναι αδιαίρετα και το όφελός τους διαχέεται στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς αποκλεισμούς. Το κράτος παρέχει στους πολίτες τα δημόσια αγαθά είτε φροντίζοντας

να τα παράγει το ίδιο (π.χ. άμυνα), είτε, εφόσον δεν αρκούν, αγοράζοντας και από τους ιδιώτες. Έτσι το κράτος παρέχει υγεία με τα δημόσια νοσοκομεία, αλλά ταυτόχρονα αγοράζει υπηρεσίες υγείας από ιδιώτες γιατρούς και ιατρικά κέντρα.

β) Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί (Δ.Ε.Κ.Ο.). Σήμερα, δεν υπάρχει τομέας της οικονομικής δραστηριότητας, που να μην αναμιγνύεται άμεσα ή έμμεσα ο δημόσιος τομέας. Το κράτος έχει ένα πλήθος Δ.Ε.Κ.Ο. Ο στόχος τους, που καθορίζεται στις διατάξεις ίδρυσής τους, είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Αυτός ο στόχος, εξυπηρετείται καλύτερα, αν οι Δημόσιες Επιχειρήσεις προσφέρουν τις μεγαλύτερες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών στις καλύτερες τιμές. Δηλαδή, αν λειτουργούν

αποτελεσματικά και ανταγωνιστικά. Βέβαια, στόχος των ΔΕΚΟ δεν είναι ο ανταγωνισμός του ιδιωτικού τομέα, δηλαδή των ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και κυρίως η εξασφάλιση της παραγωγής των κοινωνικά σημαντικών αγαθών και υπηρεσιών, ανεξάρτητα από τις συνθήκες της αγοράς και σε τιμές κοινωνικά εύλογες, δηλαδή προσιτές για τον λαό.

Δημόσιες επιχειρήσεις

**Νέα Ελληνική Ραδιοφωνία
Ίντερνετ και Τηλεόραση (NEPIT)
(πρώην ΕΡΤ)**

Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου

Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδας

ΕΥΔΑΠ

2.3 Ο ρόλος του κράτους στην οικονομία

Το θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα, που έχει παγκόσμια ισχύ και από το οποίο απορρέουν και όλα τα υπόλοιπα είναι ότι: οι ανάγκες που έχουμε είναι απεριόριστες και τα μέσα για την ικανοποίησή τους περιορισμένα. Δηλαδή, πώς με περιορισμένους πόρους θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες;

Από το βασικό οικονομικό πρόβλημα απορρέουν τέσσερα βασικά οικονομικά προβλήματα, που είναι και προβλήματα της κοινωνίας.

Αυτά είναι τα εξής:

- **πρόβλημα κατανομής πόρων**
- **πρόβλημα οικονομικής σταθερότητας**
- **πρόβλημα οικονομικής ανάπτυξης**
- **πρόβλημα διανομής του**

εισοδήματος

Τα προβλήματα αυτά, στις ελεύθερες οικονομίες, τα λύνει ο μηχανισμός της αγοράς (η ζήτηση και η προσφορά), με τις οικονομικές δραστηριότητες των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Όμως, ο μηχανισμός της αγοράς παρουσιάζει αδυναμίες, τις οποίες καλείται να διορθώσει το κράτος, με την οικονομική του πολιτική. Χαρακτηριστική περίπτωση που ο μηχανισμός της αγοράς δεν λειτουργεί ικανοποιητικά είναι τα δημόσια αγαθά (π.χ. εθνική άμυνα, δικαιοσύνη). Δηλαδή, η αγορά δεν μπορεί να προσφέρει τα δημόσια αγαθά στην ποσότητα και στην τιμή που επιθυμεί η κοινωνία. Οι αδυναμίες και οι ανεπιθύμητες καταστάσεις που δημιουργούνται από τον μηχανισμό της αγοράς, υποχρεώνουν το κράτος να παρέμβει.

Στόχος του κρατικού παρεμβατισμού είναι η επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων, δηλαδή:

- η καλύτερη κατανομή πόρων
- η επίτευξη οικονομικής σταθερότητας
- η προώθηση οικονομικής ανάπτυξης
- η δικαιότερη διανομή του εισοδήματος

Η έκταση του δημόσιου τομέα και η ανάπτυξή του στην οικονομική δραστηριότητα είναι πολύ μεγαλύτερη από ό,τι φαίνεται, αφού πολλές Δημόσιες Επιχειρήσεις συμμετέχουν και σε άλλες επιχειρήσεις. Σκοπός του κρατικού παρεμβατισμού είναι ο περιορισμός των αδυναμιών της αγοράς. Η άσκηση της κρατικής οικονομικής πολιτικής αποσκοπεί στον περιορισμό των ανεπιθύμητων

καταστάσεων που προξενεί η λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς, και κατ' επέκταση στην επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων.

Όμως, άλλο η θεωρία και άλλο η πράξη. Αρκετοί υποστηρίζουν ότι ούτε ο μηχανισμός της αγοράς ούτε ο κρατικός παρεμβατισμός λύνουν ικανοποιητικά τα εν λόγω προβλήματα.

Αρκετοί υποστηρίζουν ότι ούτε ο μηχανισμός της αγοράς ούτε ο κρατικός παρεμβατισμός λύνουν ικανοποιητικά τα εν λόγω προβλήματα. Χάριν παραδείγματος, ως προς την δίκαιη διανομή του εισοδήματος, σημειώνονται τα εξής:
άριστη διανομή του εισοδήματος, είναι δύσκολο να υπάρξει, όποιος μηχανισμός διανομής κι αν

χρησιμοποιηθεί. Επιπλέον η άριστη διανομή δεν συμπίπτει αναγκαστικά με την κοινωνικά επιθυμητή διανομή, όπως αυτή εκφράζεται από την πλειοψηφία του λαού, μέσω των εκλογών, δηλαδή την επιλογή ορισμένου προγράμματος. Γι' αυτό είναι αναγκαία η αναδιανομή του εισοδήματος.

Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με ορισμένες αντιλήψεις, πριν την οικονομική κρίση της χώρας (2010), ο κρατικός παρεμβατισμός στην Ελλάδα, τόσο σε μέγεθος όσο και σε δραστηριότητες, ήταν αρκετά μεγαλύτερος από τον Μέσο Όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν σ' αυτό το μέγεθος προστεθεί η γραφειοκρατία, η αναποτελεσματικότητα, οι πελατειακές σχέσεις κτλ., εύκολα γίνεται αντιληπτό γιατί η Ελληνική οικονομία έχει προβλήματα.

Αποδεικνύεται από τη διεθνή εμπειρία ότι ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός δημιουργεί προβλήματα. Το μεγάλο μέγεθος του κράτους, ο κρατισμός, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 τίθεται σε αμφισβήτηση. Γι' αυτό, η φιλελεύθερη άποψη υποστηρίζει τον περιορισμό του σπάταλου και αναποτελεσματικού κράτους. Η σοσιαλιστική άποψη ζητά τον επαναπροσδιορισμό των στόχων και την ορθολογική λειτουργία του κράτους, ώστε να γίνει αποτελεσματικό και να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες και απαιτήσεις των καιρών. Ο προσδιορισμός του άριστου μεγέθους είναι ανέφικτος, γι' αυτό γίνεται λόγος για ενδεδειγμένο μέγεθος του δημόσιου τομέα. Αλλά και αυτό διαφέρει στην πορεία του χρόνου και εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες

και τις εμπειρίες κάθε χώρας. Πάντως, το ενδεδειγμένο μέγεθος συνδυάζει ικανοποιητικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης με ταυτόχρονη εξασφάλιση ενός κράτους δικαίου και συνάμα κοινωνικού κράτους, που παρέχει βασικές κοινωνικές υπηρεσίες. Γενικά, στο καπιταλιστικό σύστημα (ελεύθερη οικονομία) τα βασικά οικονομικά προβλήματα τα επιλύει ο μηχανισμός της αγοράς, ενώ στο σοσιαλιστικό σύστημα (διευθυνόμενη οικονομία) τα επιλύει ο κρατικός παρεμβατισμός. Όπως αποδεικνύει η ιστορική εμπειρία και τα δύο συστήματα παρουσιάζουν προβλήματα, γι' αυτό σήμερα σε όλες τις χώρες του κόσμου, περισσότερο ή λιγότερο, ισχύει σύστημα μεικτής οικονομίας. Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα για την ανάγκη συνεργασίας

των μηχανισμών της αγοράς και του κρατικού παρεμβατισμού. Δηλαδή, κάθε μηχανισμός παρουσιάζει αδυναμίες, τις οποίες προσπαθεί να καλύψει ο άλλος. Η κατάλληλη μείξη αγοράς και κρατικού παρεμβατισμού, καθώς και η μεταξύ τους συνεργασία, αποδεικνύεται από τη διεθνή εμπειρία ως η καλύτερη λύση.

Επομένως, οι δύο μηχανισμοί δεν είναι ασυμβίβαστοι, εφόσον ο ένας συμπληρώνει τις αδυναμίες του άλλου. Άρα, η συνεργασία συμφέρει και τους δύο, υπάρχει αμοιβαίο όφελος. Η λύση δεν βρίσκεται στη διάζευξη, ή ο ένας ή ο άλλος, αλλά στη σύνθεση: συνεννόηση και συνεργασία των δύο. Η επικράτηση του ενός εις βάρος του άλλου, έχει αρνητικές συνέπειες για το σύνολο. Αντίθετα, η συνεργασία των

δύο μηχανισμών προωθεί το όφελος του συνόλου.

Οι ακραιφνείς θιασώτες, είτε της ιδιωτικής πρωτοβουλίας είτε του κρατικού παρεμβατισμού, είναι δεσμιοι της λογικής που οδηγεί στο «δίλημμα των φυλακισμένων», δηλαδή: αγορά και κράτος, σκεφτόμενοι «ατομικά», οδηγούνται σε δυσμενέστερη κατάσταση. Ενώ αν μπορούσαν να συνεννοηθούν και να συνεργαστούν, η δράση τους θα ήταν προς όφελος τόσο της αγοράς (των ιδιωτών) όσο και του κράτους (του κοινωνικού συνόλου).

**Τζων Μέυναρντ
Κέυνς,
διαπρεπής Άγγλος
οικονομολόγος**

Η λογική στο «δίλημμα των φυλακισμένων» είναι η εξής:

Και οι δύο κρατούμενοι γνωρίζουν ότι αν και οι δύο δεν μιλήσουν, η ποινή τους θα είναι μικρή λόγω αμφιβολιών. Αν ο ένας καρφώσει τον άλλον, θα απαλλαγεί ή θα ελαττώσει την ποινή του, ενώ ο άλλος θα τιμωρηθεί αυστηρά. Αν λοιπόν, οι δύο κρατούμενοι μπορούσαν να συνεργαστούν, θα εφάρμοζαν τον «κανόνα της σιωπής», γιατί αυτό συμφέρει και τους δύο. Αλλά, αφού δεν μπορούν να συνεννοηθούν – συνεργαστούν, λόγω απομόνωσης, ο καθένας σκέφτεται να καρφώσει τον άλλον για να γλιτώσει. Το αποτέλεσμα είναι, αφού δεν μπορούν να συνεννοηθούν - συνεργαστούν και αφού θέλουν να γλιτώσουν, ο ένας θα καρφώσει τον άλλον, και έτσι θα καταδικαστούν αμφότεροι

με βαριές ποινές.

Δηλαδή, η επιδίωξη από τον καθένα του ατομικού συμφέροντος, οδηγεί σε αρνητικά αποτελέσματα και για τους δύο. Ενώ η συνεργασία, οδηγεί σε θετικά αποτελέσματα και για τους δύο. Άρα, μπορούν να ξεπεράσουν το δίλημμά τους με τη λογική διερεύνηση αμοιβαίων κερδών και ζημιών. Και η λογική διερεύνηση οδηγεί στη σιωπή, δηλαδή εκεί που οδηγεί και η συνεννόηση - συνεργασία, γιατί αυτό συμφέρει αμοιβαίως. (Heilbroner R.- Thurow L., Για την κατανόηση της μικροοικονομικής, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, χ.χ.)

Η εμπειρία βεβαιώνει ότι η συνεργασία ελεύθερης αγοράς και κρατικού σχεδιασμού μπορεί να κάνει οικονομικά θαύματα. Αυτό αποδεικνύει η πορεία χωρών της Άπω Ανατολής

(Ταϊβάν, Ν. Κορέα, Σιγκαπούρη, Χονγκ Κονγκ κτλ.), αλλά και χωρών της Βόρειας Ευρώπης. Οι χώρες αυτές συνδύασαν τον κρατικό παρεμβατισμό με τους κανόνες της αγοράς. Το κράτος, αναπτύσσει μια ικανή γραφειοκρατία και λειτουργεί σε ανταγωνιστικό πλαίσιο. Επομένως, η συνεργασία και ο σωστός συνδυασμός αγοράς και κρατικού σχεδιασμού, ίσως είναι η καλύτερη λύση για την επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων.

Κάποιοι υποστηρίζουν ότι η αγορά αντιπροσωπεύει την ελευθερία και το κράτος την καταπίεση. Η αλήθεια είναι ότι η αγορά και το κράτος έχουν εξίσου τη δυνατότητα να προωθήσουν την ελευθερία ή την καταπίεση. Αν ζητούμενο είναι η συνεργασία αγοράς και κράτους, είναι βέβαιο ότι μόνο σε συνθήκες ελευθερίας

μπορεί να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα.

2.4 Ο κρατικός προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός του κράτους περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών και των εσόδων που σχεδιάζει το κράτος να πραγματοποιήσει το επόμενο έτος. Έτσι, η κυβέρνηση προγραμματίζει τα έσοδα και τις δαπάνες και ως εκ τούτου μπορεί να κάνει ορθολογική διαχείριση των δημοσίων οικονομικών. Προϋπολογισμό συντάσσουν όλοι οι δημόσιοι φορείς (Ο.Τ.Α., πανεπιστήμια, νοσοκομεία κτλ.). Ο προϋπολογισμός, από νομική άποψη είναι ένας νόμος ενώ από λογιστική άποψη είναι ένας λογαριασμός (έσοδα - έξοδα). Και, όπως κάθε λογαριασμός, μπορεί να είναι:

- α) Πλεονασματικός:** όταν τα έσοδα είναι μεγαλύτερα από τις δαπάνες.
- β) Ελλειμματικός:** όταν τα έσοδα

είναι μικρότερα από τις δαπάνες. Ελλειμματικός είναι, συνήθως, όταν υπάρχουν αυξημένες και έκτακτες δαπάνες (π.χ. αυξημένες δημόσιες επενδύσεις, θεομηνίες). Για την ιστορία σημειώνεται ότι το κράτος μας, κυρίως μετά το 1981, είχε προϋπολογισμούς με διαρκώς αυξανόμενο έλλειμμα.

γ) Ισοσκελισμένος: όταν τα έσοδα είναι ίσα με τις δαπάνες. Εν προκειμένω η κυβέρνηση οφείλει να προσαρμόζει τις δαπάνες στα υπάρχοντα έσοδα και όχι τα έσοδα στις δαπάνες.

Ο Προϋπολογισμός διέρχεται από τέσσερις φάσεις, τις εξής:

α) Κατάρτιση. Καταρτίζεται από την κυβέρνηση, ειδικότερα από το Υπουργείο Οικονομικών, το οποίο λαμβάνει υπόψη του την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης και

τους προϋπολογισμούς των επιμέρους υπουργείων.

β) Έγκριση. Ο Προϋπολογισμός του επόμενου έτους και ο απολογισμός του προηγούμενου έτους ψηφίζεται από την ολομέλεια της βουλής και έχει ισχύ νόμου, δηλαδή είναι υποχρεωτικός για όλους.

γ) Εκτέλεση. Η εκτέλεση των εσόδων γίνεται από τις εφορίες και τα τελωνεία. Η εκτέλεση των δαπανών γίνεται από τα αρμόδια όργανα των δημοσίων υπηρεσιών. Η διαδικασία είναι πολύπλοκη για να αποφεύγονται περιπτώσεις καταχρήσεων.

δ) Έλεγχος. Υπάρχει προληπτικός και κατασταλτικός έλεγχος, που γίνεται από το Ελεγκτικό Συνέδριο, από τους παρέδρους που είναι εγκατεστημένοι σε κάθε υπουργείο. Ο προληπτικός γίνεται, πριν από την πληρωμή των δαπανών, ενώ ο

κατασταλτικός γίνεται μετά το τέλος του έτους.

2.4.1 Δημόσια Έσοδα

Τρεις είναι οι βασικές κατηγορίες εσόδων του κράτους: οι φόροι, ο δανεισμός και η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Ειδικότερα:

Οι φόροι αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων του κράτους. Αποτελούν αναγκαστική μεταβίβαση εισοδήματος (πόρων) από τους ιδιώτες (νοικοκυριά και επιχειρήσεις) προς το κράτος. Έτσι, αντί οι πόροι αυτοί να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή προϊόντων που θα ικανοποιήσουν ιδιωτικές ανάγκες (π.χ. παραγωγή αυτοκινήτων), χρησιμοποιούνται για την παραγωγή προϊόντων που θα ικανοποιήσουν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου

(π.χ. υπηρεσίες υγείας).

Οι φόροι επιτελούν τις εξής λειτουργίες:

α) Ταμειευτική λειτουργία. Στόχος είναι η συγκέντρωση εσόδων απαραίτητων για την δημόσια οικονομία (π.χ. ο φόρος στα είδη πολυτελείας).

β) Οικονομική λειτουργία. Στόχος είναι η επίτευξη των σκοπών της κυβερνητικής πολιτικής (π.χ. φορολογικά κίνητρα στις επιχειρήσεις).

γ) Κοινωνική λειτουργία. Στόχος είναι η μείωση της εισοδηματικής ανισότητας (π.χ. προοδευτικός φορολογικός συντελεστής).

Οι φόροι, ανάλογα με τη φορολογική βάση, διακρίνονται στις εξής κατηγορίες:

α) Άμεσοι φόροι. Οι φορολογούμενοι φορολογούνται απευθείας. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο

εισόδημα και στην περιουσία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Το κυριότερο πλεονέκτημά τους είναι ότι το φορολογικό βάρος είναι προσαρμοσμένο στη φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων. Ενώ το κυριότερο μειονέκτημά τους είναι ότι είναι λιγότερο ανεκτοί από τους φορολογούμενους.

β) Έμμεσοι φόροι. Φορολογείται έμμεσα το εισόδημα και η περιουσία των φορολογουμένων. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται σε διάφορα προϊόντα κατανάλωσης (φόρος καπνού, φόρος στα οινοπνευματώδη ποτά, Φόρος Προστιθέμενης Αξίας κτλ.). Οι επιχειρήσεις πληρώνουν τον φόρο στο κράτος και τον μετακυλίζουν στην τιμή των προϊόντων. Έτσι, τελικά τον φόρο τον πληρώνουν έμμεσα οι καταναλωτές των προϊόντων. Το κυριότερο

πλεονέκτημά τους είναι ότι τα έξοδα είσπραξης είναι μικρότερα. Ενώ το κυριότερο μειονέκτημά τους είναι ότι πλήττουν βαρύτερα τα μικρότερα εισοδήματα.

Στις ανεπτυγμένες χώρες οι άμεσοι φόροι (εισοδήματος και περιουσίας) αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων του κράτους. Αντίθετα, στις αναπτυσσόμενες χώρες, την κύρια πηγή εσόδων του κράτους αποτελούν οι έμμεσοι φόροι.

Γιατί υπάρχουν πολλοί φόροι και όχι μόνο ένας φόρος; Αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται προτιμότερος ο ένας φόρος (απλό φορολογικό σύστημα, μείωση εξόδων είσπραξης, μικρότερη ταλαιπωρία κτλ.), εν τούτοις οι πολλοί φόροι έχουν πλεονεκτήματα, όπως:

- **Επιτελούνται καλύτερα οι λειτουργίες του φόρου.**

- Επιτυγχάνεται η κατανομή των φορολογικών βαρών ανάλογα με την φοροδοτική ικανότητα των φορολογουμένων.
- Εξυπηρετούνται οι φορολογούμενοι, διότι μπορούν ευκολότερα να εκπληρώνουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Συμμετοχή βασικών φόρων στα φορολογικά έσοδα

Είδος φόρου	Έτος 2011 (%)
ΑΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	41,5
Φόρος εισοδήματος	26,4
Φόρος περιουσίας	2,4
Λοιποί άμεσοι φόροι	12,7
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	58,5
Φόροι συναλλαγών	36,3
Φόροι κατανάλωσης	20,7
Λοιποί έμμεσοι φόροι	1,5

2.4.2 Δημόσιες Δαπάνες

Οι δημόσιες δαπάνες (έξοδα) αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά μέσα που διαθέτει το κράτος για να επιτύχει τους σκοπούς του. Η κυβέρνηση χρησιμοποιεί τις δημόσιες δαπάνες για να εφαρμόσει την πολιτική της, για να επιλύσει τα βασικά οικονομικά προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω (κεφ.2.3).

Παράδειγμα επίλυσης προβλημάτων:

-Η καλύτερη κατανομή των πόρων:

αν το κράτος χρειάζεται μεγαλύτερες ποσότητες από ένα αγροτικό προϊόν, επιδοτεί το προϊόν αυτό και έτσι οι αγρότες παράγουν μεγαλύτερες ποσότητες.

-Η σταθεροποίηση της οικονομίας:

αν η ζήτηση αγαθών είναι μεγαλύτερη από την προσφορά, και υπάρχει πληθωρισμός (τάση αύξησης των

τιμών), το κράτος μειώνει τις δημόσιες δαπάνες ώστε να μειωθεί η ζήτηση και να επέλθει ισορροπία στην οικονομία.

-Η οικονομική ανάπτυξη: το κράτος με τις δημόσιες επενδύσεις, κυρίως σε έργα υποδομής (δρόμους, λιμάνια, τεχνολογία κτλ.) δημιουργεί τις υποδομές για οικονομική ανάπτυξη.

-Η καλύτερη διανομή του εισοδήματος: αν το κράτος θέλει δικαιότερη διανομή του εισοδήματος, αυξάνει το εισόδημα (π.χ. με επιδόματα) των ασθενέστερων οικονομικά ομάδων του πληθυσμού, κι έτσι αμβλύνονται οι κοινωνικές ανισότητες.

Δαπάνες κρατικού προϋπ/σμού 2012 (απολογισμός, εκατ. ευρώ)

1.	Προεδρία Δημοκρατίας	4
2.	Βουλή Ελλήνων	153
3.	Υπ. Διοικ. Μεταρρύθμισης	77
4.	Υπ. Εσωτερικών	3.975
5.	Υπ. Εξωτερικών	292
6.	Υπ. Εθν. Άμυνας	3.437
7.	Υπ. Υγείας	5.415
2.	Υπ. Δικαιοσύνης	556
9.	Υπ. Παιδείας και Θρησκ.	5.792
10.	Υπ. Πολιτισμού	456
11.	Υπ. Οικονομικών	757
12.	Γενικές Κρατ. Δαπάνες	22.420
13.	Υπ. Μακεδ. – Θράκης	5
14.	Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης	1.099
15.	Υπ. Περιβάλλοντος	330

16.	Υπ. Εργασίας	15.431
17.	Υπ. Ανάπτυξης	2.499
18.	Υπ. Υποδομών.– Μετ/ρών	2.448
19.	Υπ. Ναυτιλίας	305
20.	Υπ. Δημ. Τάξης	1.921
21.	Υπ. Τουρισμού	57
22.	Αποκεντρωμένες διοικήσεις	183
	Σύνολο	67.613

Πηγή: Υπ. Οικονομικών

Οικονομική άνοδος και κάθοδος

2.5 Ισοζύγιο: πλεονασματικό ή ελλειμματικό

Ισοζύγιο σημαίνει εξίσωση ανάμεσα στα έσοδα και έξοδα, δηλαδή ίσα έσοδα και ίσα έξοδα. Εν προκειμένω, το ισοζύγιο αναφέρεται στο ισοζύγιο πληρωμών.

Το ισοζύγιο πληρωμών από λογιστική άποψη είναι ένας λογαριασμός (έσοδα-έξοδα) που περιλαμβάνει τις οικονομικές συναλλαγές της χώρας με τις άλλες χώρες, εντός ορισμένης χρονικής περιόδου, συνήθως ενός έτους. Από οικονομική άποψη μπορεί να έχει πλεόνασμα (πλεονασματικό) ή έλλειμμα (ελλειμματικό), ενώ από λογιστική άποψη είναι πάντοτε ισοζυγισμένο.

Το ισοζύγιο πληρωμών (αλλιώς εξωτερικών συναλλαγών) περιλαμβάνει επιμέρους ισοζύγια, με κυριότερο

το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο περιλαμβάνει τα εξής:
α) Εμπορικό ισοζύγιο: περιλαμβάνει τις εξαγωγές και εισαγωγές εμπορευμάτων.

β) Ισοζύγιο υπηρεσιών: περιλαμβάνει τις εισπράξεις και πληρωμές από ταξίδια (τουρισμό), μεταφορές και άλλες υπηρεσίες.

γ) Ισοζύγιο εισοδημάτων: περιλαμβάνει τις εισπράξεις και πληρωμές για μισθούς, τόκους, κέρδη κτλ.

δ) Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων: περιλαμβάνει εισπράξεις και πληρωμές από και προς την Ε.Ε. και άλλους τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κτλ.).

Στην περίπτωση της Ελλάδας, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, διαχρονικά, παρουσιάζεται ως εξής:

Το εμπορικό ισοζύγιο είναι πάντοτε

ελλειμματικό, διότι οι εξαγωγές είναι μικρότερες από τις εισαγωγές. Αυτό αντανακλά την έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Και αυτό είναι το μόνιμο οικονομικό πρόβλημα της χώρας. Το ισοζύγιο υπηρεσιών, είναι πλεονασματικό, κυρίως, λόγω του τουρισμού. Ευτυχώς που η Ελλάδα έχει τον τουρισμό και εξισορροπεί κάπως το μόνιμα ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο.

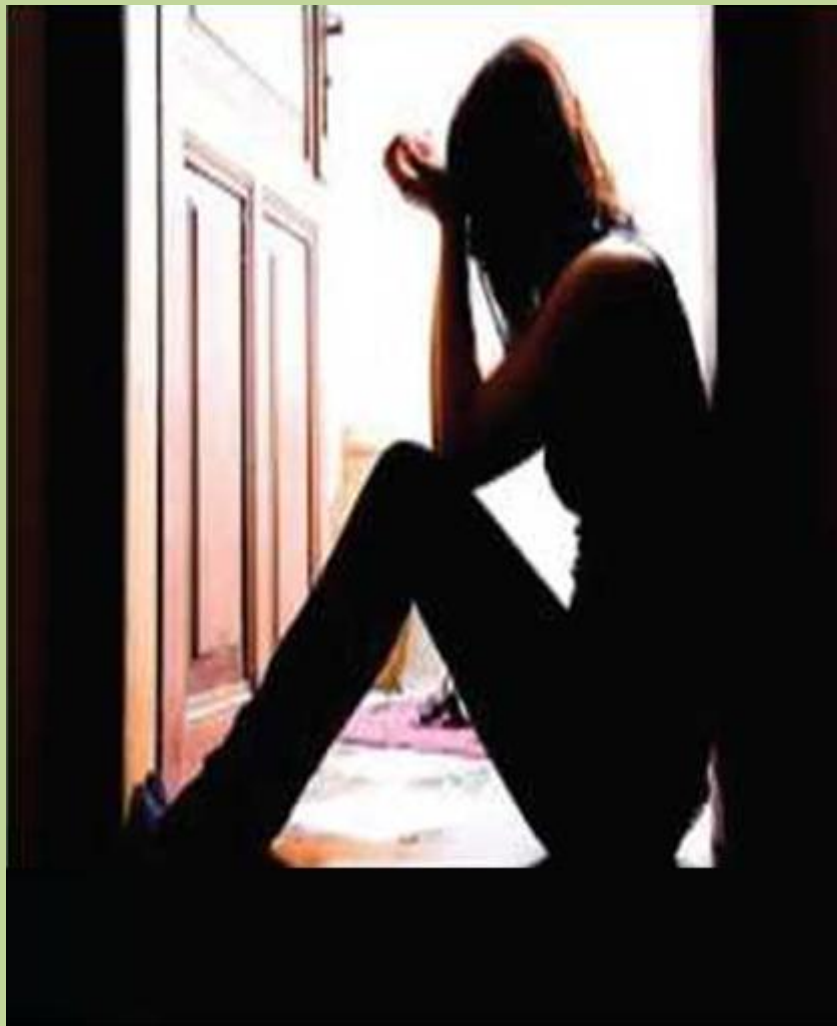
Το ισοζύγιο εισοδημάτων είναι ελλειμματικό, κυρίως, λόγω πληρωμής δανείων και τόκων του δημοσίου κτλ.

Το ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων είναι πλεονασματικό, κυρίως, λόγω των εισπράξεων από την Ε.Ε. Συνολικά, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας ήταν μόνιμα ελλειμματικό. Όμως, καμιά χώρα

δεν μπορεί να αντέξει ένα μόνιμα ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Αργά ή γρήγορα αναγκάζεται να πάρει μέτρα για να επέλθει ισορροπία, γιατί η εισροή κεφαλαίων και ο δανεισμός δεν είναι απεριόριστα. Τελικά, το ισοζύγιο πληρωμών (ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών), κάθε χρόνο (μετά τη μεταπολίτευση) ήταν ελλειμματικό, λόγω κυρίως του ελλειμματικού εμπορικού ισοζυγίου, και το έλλειμμα καλυπτόταν κάθε χρόνο με δανεισμό.

Στην οικονομική κρίση, εσωτερική και διεθνή, συμβάλλει και η απληστία. Όπως χαρακτηριστικά λέγεται, αν το επιχειρείν αποτελεί την αιτία της ανάπτυξης, η απληστία αποτελεί την αιτία της κρίσης. Γιατί κανείς δεν πρόβλεψε την κρίση; Διότι κανείς δεν είχε συμφέρον να την προβλέψει. Επιπλέον καθένας

(κυβερνήσεις, τράπεζες κτλ.) έβλεπε τον δικό του οικονομικό μικρόκοσμο και όχι τις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας, ούτε βέβαια τις εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας.

**Η οικονομική κρίση βλάπτει
σοβαρά την υγεία.**

Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

Τηλ. Καταγγελιών: **1517,**
210 3401113

Email: **kataggelies@sdoe.gr**

Υπουργείο Οικονομικών

Κ. Σερβίας 10, Τ.Κ. 105 62 Αθήνα

Τηλ. κέντρο: **210 3375000**

Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών

Τηλ.: **210 3375059 - 061**

<http://www.minfin.gr/portal/>

Πίνακας 2.2: Ισοζύγιο Πληρωμών (Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών)

Ισοζύγιο Πληρωμών	Έτος			
	2010	2011	2012	2013
Ι. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	-22.506	-20.634	-4.615	1.245
Εμπορικό Ισοζύγιο	-28.280	-27.229	-19.619	-17.229
Ισοζύγιο Υπηρεσιών	13.249	14.630	15.139	16.817
Ισοζύγιο Εισοδημάτων	-7.674	-8.595	-1.566	-2.819
Ισοζύγιο Τρεχουσών Μεταβιβάσεων	199	561	1.432	4.476

II. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ	2.072	2.672	2.328	3.041
III. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ & ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I + II)	-20.44	-17.962	-2.288	4.286
IV. ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	20.854	17.838	2.658	-3.609
V. ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-418	124	-371	-677
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ	4.777	5.332	5.500	4.172

Πίνακας 2.2 Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος, Έκθεση Διοικητή για το έτος 2013 (επεξεργασμένα στοιχεία).

Πίνακας 2.3: Γεωγραφική κατανομή των ελληνικών Εξαγωγών Αγαθών(% της συνολικής αξίας των εξαγωγών χωρίς καύσιμα και πλοία)

Γεωγραφική περιοχή	Έτος	
	2010	2013
Ζώνη του Ευρώ	45,5	43,6
Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη	25,0	20,3
Λοιπές ανεπτυγμένες χώρες	14,2	14,8
Λοιπές χώρες	6,1	10,5
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	6,6	7,5

Αναπτυσσόμενες χώρες Ασίας	2,6	3,3
-----------------------------------	------------	------------

**Πίνακας 2.3 Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος, Έκθεση
Διοικητή για το έτος 2013**

**«Πολίτες, κόμματα, φορείς ανήκου-
με σε μια κοινωνία η οποία αρνείται
να παραδεχτεί ότι εδώ και πολλά
χρόνια βρισκόμαστε μπροστά σε κρί-
σιμες επιλογές που συνεχώς μεταθέ-
τουμε για αργότερα.» (Άρθρο, Κώ-
στας Πλούμπης, Βήμα Ιδεών, Οκτώ-
βριος 2009)**

**Το ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕ-
ΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ περιλαμβάνει:**

Εισπράξεις

**-Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβι-
βάσεις από Ε.Ε.)**

-Λοιποί τομείς

Πληρωμές

**-Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρω-
μές προς Ε.Ε.)**

-Λοιποί τομείς

**Το ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟ-
ΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ περιλαμβάνει:**

Άμεσες επενδύσεις, Επενδύσεις χαρτοφυλακίου, Λοιπές επενδύσεις, Μεταβολή συναλλαγματικών διαθεσίμων

Ισοζύγιο ισοσκελισμένο

«Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών εκτιμάται ότι θα παρουσιάσει μικρό πλεόνασμα το 2013 για πρώτη φορά στην μεταπολεμική περίοδο. Η σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά περίπου 16% του Α.Ε.Π. την τελευταία πενταετία οφείλεται τόσο στον

περιορισμό των εισαγωγών, ως αποτέλεσμα της ύφεσης, όσο και στην αύξηση των εξαγωγών, ως αποτέλεσμα της αποκατάστασης της ανταγωνιστικότητας κόστους της οικονομίας.» (Τράπεζα Ελλάδος, Έκθεση Διοικητή για το έτος 2013).

2.6 Δημόσιος Δανεισμός

Όταν οι δαπάνες (τα έξοδα) του δημοσίου είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα, τότε υπάρχει έλλειμμα στον προϋπολογισμό. Στην περίπτωση αυτή το κράτος αναγκάζεται να προσφύγει στον δανεισμό για να καλύψει τις δαπάνες του. Επίσης, όταν το Ισοζύγιο πληρωμών είναι ελλειμματικό, το κράτος προσφεύγει στον δανεισμό. Βέβαια, σημασία δεν έχει μόνο το ύψος δανεισμού, αλλά και οι όροι δανεισμού (επιτόκιο, διάρκεια κτλ.).

Το κράτος έχει τις εξής πηγές δανεισμού:

α) Το ομολογιακό δάνειο. Το κράτος εκδίδει π.χ. ομολογίες (πιστωτικούς τίτλους που διαπραγματεύονται στο χρηματιστήριο), που μπορεί να απευθύνονται είτε στο

κοινό είτε στις τράπεζες. Επίσης, μπορεί να απευθύνεται είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό.

β) Τον αναγκαστικό δανεισμό. Το κράτος αναγκάζει φυσικά και νομικά πρόσωπα (π.χ. ασφαλιστικά ταμεία) να αγοράσουν κρατικά ομόλογα (ομόλογα Ελληνικού δημοσίου) ή να καταθέσουν τα κεφάλαιά τους στην τράπεζα Ελλάδος.

Ο δημόσιος δανεισμός, ανάλογα με την προέλευσή του, διακρίνεται σε:

- **Εσωτερικό.** Όταν τα κεφάλαια προέρχονται από το εσωτερικό της χώρας.
- **Εξωτερικό.** Όταν τα κεφάλαια προέρχονται από το εξωτερικό.

«Δια της συνάψεως εξωτερικών χρεών προς κάλυψιν δημοσίων δαπανών και εφ' όσον τα χρέη ταύτα είναι μακροπρόθεσμα, κληροδοτείται

αντίστοιχον προς το ποσόν τούτων βάρος εις τας επερχομένας γενεάς, ήτοι εις την Εθνικήν Οικονομίαν του μέλλοντος...» (Ι. Ν. Κούλης, Δημόσια Οικονομική, τ. Β', 1971)

Ο δημόσιος δανεισμός ενδείκνυται:

- Όταν υπάρχει σημαντική αύξηση των δημοσίων δαπανών λόγω εκτάκτων αναγκών (π.χ. θεομηνίες).
- Όταν υπάρχει μείωση των φορολογικών εσόδων, λόγω μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας.
- Όταν υπάρχει υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση και οποιαδήποτε αύξηση των φόρων θα είχε αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία.
- Όταν υπάρχει ανάγκη για έργα υποδομής, για παραγωγικές επενδύσεις, ώστε να υπάρξει ανάπτυξη, και τα έσοδα δεν αρκούν.

Το δημόσιο χρέος, ανάλογα με την δαπάνες που καλύπτει, διακρίνεται σε:

- **Παραγωγικό.** Αυτό που συνάπτεται για να εξυπηρετήσει παραγωγικές επενδύσεις, που αυξάνουν το Εθνικό Εισόδημα.
- **Καταναλωτικό.** Αυτό που συναπτεται για να καλύψει καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου (π.χ. μισθοί δημοσίων υπαλλήλων).

Ο Γιάννης Τσαρούχης έλεγε προφητικά: «Στην Ελλάδα ζούμε πολύτελέστερα απ' όσο μας επιτρέπουν τα μέσα μας, πέρα από τις οικονομικές μας δυνατότητες και τις ψυχικές μας ικανότητες. Αυτό ήδη μας δημιουργεί προβλήματα και θα μας προξενήσει μεγάλο κακό». (Γιάννης Τσαρούχης, 1988)

1: ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ **Βάρος δημόσιου χρέους**

Ο δημόσιος δανεισμός αυξάνει το δημόσιο χρέος. Πρέπει να γίνεται με φειδώ, διότι έχει μειονεκτήματα, όπως:

α) Επιβάρυνση μελλοντικών προϋπολογισμών. Ένα μέρος των μελλοντικών εσόδων θα πρέπει να εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος. Και αυτό σημαίνει περικοπή των δημοσίων δαπανών. Αν το χρέος είναι υψηλό, οπότε συνεπάγεται μεγάλο μέρος εσόδων για την εξυπηρέτησή του, γίνεται περικοπή σε βασικές

κοινωνικές ανάγκες (υγείας, παιδείας κτλ.).

β) Υπέρμετρος δανεισμός οδηγεί στη χρεοκοπία του κράτους.

Δεν συνεπάγεται μόνο υπέρμετρες δαπάνες για την εξυπηρέτηση του χρέους, αλλά και περαιτέρω περιοχή των δημοσίων δαπανών.

Επίσης, κλονίζεται η εμπιστοσύνη του κοινού και των επενδυτών για την ικανότητα του κράτους να εξυπηρετήσει το χρέος του. Όταν ο δανεισμός του κράτους είναι υπέρμετρος, δηλαδή υπάρχει υπερχρέωση, τότε επέρχεται η κρατική πτώχευση, η χρεοκοπία. Τότε το κράτος δηλώνει αδυναμία να καταβάλει τόκους και χρεολύσια. Αυτό σημαίνει ότι κλείνει κάθε πηγή δανεισμού, για μικρότερο ή μεγαλύτερο διάστημα, και τα πιθανά νέα δάνεια τα συνάπτει με επαχθείς και

ταπεινωτικούς όρους.

γ) Επιβαρύνει τις μελλοντικές γενιές. Η γενιά που δανείζεται έχει όφελος, αφού βελτιώνει το βιοτικό της επίπεδο. Αντίθετα, η επόμενη γενιά (ανάλογα με το μέγεθος και τη διάρκεια του δανείου), υποβιβάζει το βιοτικό της επίπεδο, αφού καλείται να πληρώσει τα δάνεια της προηγούμενης γενιάς.

Βέβαια, αν ο δανεισμός προέρχεται από το εσωτερικό, οπότε το δημόσιο χρέος είναι εσωτερικό, οι συνέπειες δεν είναι τόσο δυσμενείς. Διότι τότε αυξάνεται η φορολογία για την εξυπηρέτηση του χρέους, που σημαίνει ανακατανομή του εισοδήματος. Επιπλέον, με τον εσωτερικό δανεισμό δεν επιβαρύνονται οι μελλοντικές γενιές. Το ερώτημα είναι, αφού είναι τόσο πολλά τα μειονεκτήματα του δανεισμού, γιατί

το κράτος δανείζεται και μάλιστα υπέρογκα ποσά; Διότι, ίσως οι αντιπρόσωποι του λαού, όταν ψηφίζουν δαπάνες του προϋπολογισμού, τις ψηφίζουν ευκολότερα, όταν καλύπτονται από δανεισμό (αφού θα πληρώσουν οι μελλοντικές γενιές), παρά όταν καλύπτονται από φόρους (αφού θα πληρώσουν οι σημερινοί ψηφοφόροι). Αλλά και ο λαός, οι ψηφοφόροι, αυτό επιθυμούν. Όμως, αυτή η λογική και συγχρόνως τακτική είναι παράλογη και ανήθικη και για τους βουλευτές και για τους ψηφοφόρους. Και, όπως είναι γνωστό, από το 2010 με την οικονομική κρίση, οι Έλληνες βιώνουν τα μειονεκτήματα του υπέρμετρου δανεισμού. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών δείχνει την αύξηση του ρόλου του κράτους στην οικονομία. Η αύξηση ή μείωση των

δημοσίων δαπανών ανταποκρίνεται στις πολιτικές που εφαρμόζει η κάθε κυβέρνηση ή αλλιώς στις επιθυμίες της πλειοψηφίας των πολιτών που εκλέγουν την κυβέρνηση. Το κρίσιμο ερώτημα που αντιμετωπίζει κάθε κυβέρνηση είναι: ποιο είναι το άριστο μέγεθος των δημοσίων δαπανών και ποιο το μέγεθος κάθε κατηγορίας δαπανών; Το πρόβλημα αυτό το επιλύει η κυβέρνηση με τον κρατικό προϋπολογισμό. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών, εφόσον δεν αντισταθμίζεται από αντίστοιχα έσοδα, συνεπάγεται αύξηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Και το έλλειμμα, συνήθως, καλύπτεται με τον δημόσιο δανεισμό. Όμως, όπως αναφέρθηκε, ο δημόσιος δανεισμός έχει αρκετά μειονεκτήματα. Ο υπέρμετρος δανεισμός μπορεί να οδηγήσει σε

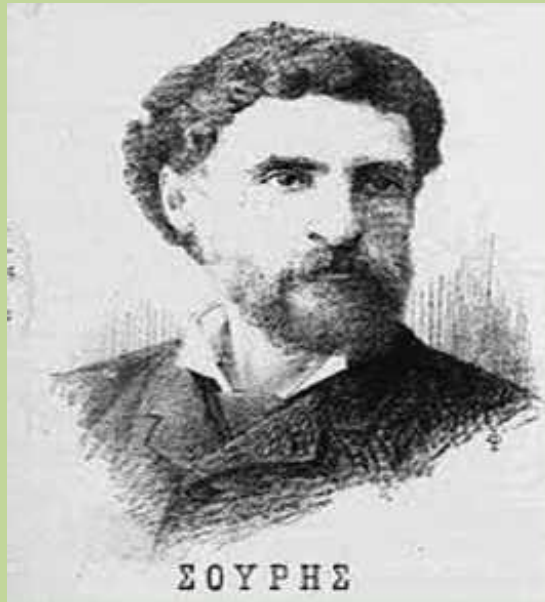
χρεοκοπία και σε δεινή οικονομική κρίση. Αλλά, κάθε οικονομική κρίση γεννά και ευκαιρίες. Επομένως, έχοντας πάρει τα μαθήματα των παράλογων συμπεριφορών μας, η σημερινή κρίση μπορεί να αποτελέσει την απαρχή για μια νέα δημιουργική πορεία σε όλους τους τομείς (πολιτική, οικονομία, πολιτισμός κτλ.).

Πίνακας: Δημόσιο χρέος χώρας

Έτος	Δις ευρώ	% (Α.Ε.Π.)
2003	168	98,3
2004	182,2	99,8
2005	195,4	101,2
2006	224,2	107,3
2007	239,3	107,4
2008	263,3	113,0
2009	299,7	129,4
2010	329,5	145,0
2011	355,6	165,3

2012	326,8	160,6
2013	340,4	168,0

Πηγή: Euostat Database

Σουρής

Ο Γεώργιος Σουρής πριν 150 χρόνια έγραφε τους ακόλουθους στίχους:

**«Ποιος είδε κράτος λιγοστό
σ' όλη τη γη μοναδικό,
εκατό να ξοδεύει**

και πενήντα να μαζεύει;

Να τρέφει όλους τους αργούς,

να 'χει επτά πρωθυπουργούς,

ταμείο δίχως χρήματα

και δόξης τόσα μνήματα;
Να' χει κλητήρες και φρουρά
και να σε κλέβουν φανερά,
κι 'ενώ αυτοί σε κλέβουνε,
τον κλέφτη να γυρεύουνε;

.....
Και ψωμοτύρι και για καφέ
Το “δε βαριέσαι” κι “ωχ αδερφέ”!
Ωσάν πολίτης, σκυφτός ραγιάς.
Σαν πιάσει πόστο, δερβέναγας...».
Δυστυχία σου, Ελλάς,
με τα τέκνα που γεννάς!
Ω Ελλάς, ηρώων χώρα,
τι γαιδάρους βγάζεις τώρα;»

Ερωτήσεις – Ασκήσεις – Δραστηριότητες

Α' ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- _ Το κατά κεφαλήν εισόδημα προκύπτει από τη διανομή του εισοδήματος.**
- _ Τα νοικοκυριά επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.**
- _ Τα δημόσια αγαθά είναι αδιαίρετα.**
- _ Ο κρατικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει το ισοζύγιο πληρωμών.**
- _ Το εμπορικό ισοζύγιο περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων.**

1β. Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν περιλαμβάνει (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

α. Το καθαρό εθνικό προϊόν συν τις

αποσβέσεις.

β. Το καθαρό εθνικό προϊόν μείον τις αποσβέσεις.

γ. Το κατά κεφαλήν εισόδημα συν τις αποσβέσεις.

δ. Το κατά κεφαλήν εισόδημα μείον τις αποσβέσεις.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

Α' στήλη

Β' στήλη

1. επιδίωξη
νοικοκυριών

___ το ισοζύγιο
πληρωμών

2. έχει
έλλειμμα

___ η μεγιστοποίηση
κοινωνικής
ευημερίας

3. επιδίωξη
κράτους

___ η μεγιστοποίηση
ατομικής
ευημερίας

4. ελεύθερη οικονομία — η επίλυση βασικών οικονομικών προβλημάτων
5. στόχος κρατικού παρεμβατισμού — ο μηχανισμός της αγοράς

- 2α. Ποιες αδυναμίες παρουσιάζει το Α.Ε.Π. ως δείκτης μέτρησης.
- 2β. Να εξηγήσετε τα μειονεκτήματα του δημόσιου δανεισμού.

B' ΟΜΑΔΑ

- 1α. Εξηγήστε με ποιους τρόπους προσδιορίζεται το Α.Ε.Π.
- β. Διατυπώστε το θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα και τα τέσσερα βασικά οικονομικά προβλήματα, που απορρέουν από αυτό.
- 2α. Εξηγήστε τις τέσσερις φάσεις του προϋπολογισμού.
- β. Ποια η διαφορά άμεσων και

έμμεσων φόρων και ποια τα πλεονεκτήματά τους;

Ασκήσεις – Δραστηριότητες

- Αναζητήστε στοιχεία από τη βιβλιογραφία και το διαδίκτυο για τους τρόπους με τους οποίους το κράτος είναι παραγωγός και καταναλωτής αγαθών και υπηρεσιών.
- Να δημιουργήσετε ένα οικονομικό κύκλωμα μεταξύ τριών φορέων (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κράτος), σημειώνοντας τι δίνει και τι παίρνει κάθε φορέας.
- Από τις επιχειρήσεις που λειτουργούν στην Ελλάδα, επιλέξτε μια δημόσια επιχείρηση και μια ιδιωτική. Να δικαιολογήσετε γιατί η μία επιχείρηση χρειάζεται να είναι δημόσια και η άλλη ιδιωτική.
- Φτιάξτε έναν πλεονασματικό και έναν ελλειμματικό δημόσιο

προϋπολογισμό με δαπάνες πέντε υπουργείων στα έσοδα και πέντε στα έξοδα. Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας.

ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν:** είναι η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε ένα έτος με συντελεστές της παραγωγής που ανήκουν στους κατοίκους της χώρας (ντόπιους και ξένους).
- Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.):** είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος, χωρίς να υπολογιστούν οι αποσβέσεις.
- άμεση δημοκρατία:** το πολίτευμα το οποίο ίσχυσε στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι πολίτες άρχουν και άρχονται κατά σειράν, όλοι συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (της νομοθετικής, της εκτελεστικής, της δικαστικής).
- άμεσοι φόροι:** φορολογούν

απευθείας τους φορολογουμένους. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο εισόδημα και στην περιουσία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

-ανεξάρτητες διοικητικές αρχές: είναι αρχές (δημόσιες υπηρεσίες) που η ανεξάρτητη λειτουργία τους κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα. Ιδρύθηκαν όταν διαπιστώθηκε ότι ο κομματισμός του κρατικού μηχανισμού δεν εξασφαλίζει την αναγκαία αντικειμενική και αμερόληπτη δράση της διοίκησης, τουλάχιστον σε ορισμένους ευαίσθητους τομείς.

-ανταγωνιστικό προϊόν: σημαίνει ποιοτικό και σε καλή τιμή προϊόν, για τον αγοραστή - πελάτη.

-Άρειος Πάγος: το ανώτατο πολιτικό και ποινικό δικαστήριο της χώρας.

-αρχή επικουρικότητας: σύμφωνα με αυτήν η Ε.Ε. δρα μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της

προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη - μέλη και συνεπώς δύναται, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.

-αντεγκληματική πολιτική: το σύνολο των μέτρων της πολιτείας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος.

-αποκλίνουσα συμπεριφορά: έχουν τα άτομα που δεν ζουν σύμφωνα με τους κανόνες, σύμφωνα με τα απόδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς που επιβάλλει η κοινωνία (εγκληματίες, τοξικομανείς, πόρνες κτλ.).

-αρχή νομιμότητας: η αρχή της νομιμότητας υποχρεώνει τη δημόσια διοίκηση να ενεργεί σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου, σύμφωνα με τον νόμο.

-αυτοέλεγχος: ο έλεγχος που ασκεί

το ίδιο το άτομο στην συμπεριφορά του, είτε γιατί έχει αποδεχθεί τους κοινωνικούς κανόνες ως λογικούς και αναγκαίους, είτε γιατί φοβάται τις κυρώσεις που θα υποστεί, αν τους παραβιάσει.

-βιοποικιλότητα: η πανίδα και η χλωρίδα, τα ζώα και τα φυτά, αποτελούν έναν επιπλέον πλούτο για τη χώρα. Η πανίδα και η χλωρίδα έχουν τον δικό τους τρόπο και τις δικές τους συνθήκες, τις οποίες ο άνθρωπος οφείλει να προστατέψει.

-Βουλή: το σύνολο των αντιπροσώπων του λαού. Η Βουλή ασκεί τη νομοθετική λειτουργία.

-γενόσημα φάρμακα: αποτελούν ισοδύναμες εκδόσεις των πρωτοτύπων φαρμάκων. Είναι φάρμακα παρόμοια με τα πρωτότυπα, περιέχοντας την ίδια δραστική ουσία, γεγονός που συνεπάγεται και παρόμοια

θεραπευτικά αποτελέσματα.

-γραφειοκρατία: η οργάνωση και άσκηση της διοίκησης (κυρίως του κράτους) μέσω γραφείων, με ιεραρχική δομή και καθορισμένες εργασίες. Συνήθως χρησιμοποιείται με αρνητικό περιεχόμενο, γιατί δηλώνει τις τυπικές και χρονοβόρες διαδικασίες στη διεκπεραίωση μιας υπόθεσης και κατ' επέκταση την ταλαιπωρία του πολίτη.

-δημοκρατία: το πολίτευμα σύμφωνα με το οποίο η εξουσία πηγάζει από τον λαό και ασκείται υπέρ του λαού.

-δημόσια αγαθά: τα αγαθά που προσφέρει το κράτος σε όλους δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο (άμυνα, υγεία, δικαιοσύνη κτλ.).

-δημόσια διοίκηση: το σύνολο των δημοσίων/κρατικών υπηρεσιών.

-διαβούλευση: ενημέρωση και

συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών φορέων σε κάθε σχεδιαζόμενη ρύθμιση της διοίκησης.

-διαδικασία συναπόφασης: σύμφωνα με τη διαδικασία συναπόφασης, το Συμβούλιο των Υπουργών δεν μπορεί να αποφασίσει δράση χωρίς την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

-διάκριση εξουσιών: είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία η εξουσία του κράτους διακρίνεται σε επιμέρους εξουσίες, διότι η συγκέντρωση εξουσίας σ' ένα πρόσωπο εμπεριέχει τον κίνδυνο για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας και έτσι εξασφαλίζεται αμοιβαίος έλεγχος και ισορροπία μεταξύ τους.

-διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε.: αποτελούν τους κυριότερους μηχανισμούς που διαθέτει η Ε.Ε. για την

προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Κύριος στόχος τους είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

-διεύρυνση της Ε.Ε.: σημαίνει ένταξη νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης, εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές.

-δίκαιο: το σύνολο υποχρεωτικών κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Το δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική ζωή.

-δικαιοσύνη: είναι ευρύτερη έννοια από το (θετό) δίκαιο. Ταυτίζεται περισσότερο με το φυσικό δίκαιο.

-διοικητικά δικαστήρια: αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών και διοίκησης.

-έγκλημα: για το δίκαιο, έγκλημα είναι κάθε πράξη που τιμωρείται

από τον ποινικό νόμο. Δηλαδή, κάθε αξιόποινη πράξη. Για την εγκληματολογία, έγκλημα θεωρείται κάθε αντικοινωνική συμπεριφορά κατά τις αντιλήψεις της συγκεκριμένης κοινωνίας. Το έγκλημα προσβάλλει βασικές αξίες της κοινωνίας.

-Εθνικό Προϊόν: το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος.

-εκλογικό σύστημα: είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων, με βάση τις ψήφους που πήραν στις εκλογές. Το εκλογικό σύστημα ρυθμίζει θέματα των εκλογών.

-εκλογικό σώμα: το σύνολο των πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπους. Το εκλογικό σώμα στις εθνικές βουλευτικές εκλογές αποτελείται από τους

Έλληνες πολίτες που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν.

-εκτελεστική λειτουργία: είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.

-έλλειμμα στον προϋπολογισμό: όταν οι δαπάνες (τα έξοδα) του δημοσίου είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα, τότε υπάρχει έλλειμμα. Στην περίπτωση αυτή το κράτος αναγκάζεται να προσφύγει στον δανεισμό για να καλύψει τις δαπάνες του.

-Ελληνόκτητος στόλος: περιλαμβάνει τα πλοία που ανήκουν σε Έλληνες ανεξάρτητα από τη σημαία τους και είναι ο πρώτος στον κόσμο.

-Ελληνικός στόλος: περιλαμβάνει τα πλοία που έχουν Ελληνική σημαία και κατέχει σήμερα την 3η θέση στον κόσμο.

-εμβάθυνση της Ε.Ε.: σημαίνει

περισσότερη πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης, δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

-έμμεσοι φόροι: η έμμεση φορολογία του εισοδήματος και της περιουσίας των φορολογουμένων. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται σε διάφορα προϊόντα κατανάλωσης (φόρος καπνού, φόρος στα οινοπνευματώδη ποτά, Φόρος Προστιθέμενης Αξίας κτλ.). Οι επιχειρήσεις πληρώνουν τον φόρο στο κράτος και τον μετακυλίνουν στην τιμή των προϊόντων.

-εμπράγματο δίκαιο: το σύνολο των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου, που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα.

-εφετείο: δικαστήριο δεύτερου βαθμού που εκδικάζει εφέσεις, δηλαδή υποθέσεις για τις οποίες έχει ασκηθεί έφεση κατά της απόφασης του δικαστηρίου πρώτου βαθμού.

-ευρωζώνη: είναι η ζώνη, ο χώρος όπου ισχύει το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (ευρώ).

-Ευρωπαϊκή ιθαγένεια: η ιθαγένεια που έχουν οι ευρωπαίοι πολίτες.

Έτσι κάθε πολίτης της Ε.Ε. έχει δύο ιθαγένειες, του κράτους - μέλους και της Ε.Ε. Η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

-Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία: αναφέρεται στην οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ενός ομοσπονδιακού κράτους, ως μιας Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

-Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής: παραλαμβάνει τις καταγγελίες για περιπτώσεις κακοδιοίκησης στα πλαίσια των οργάνων, οργανισμών ή φορέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη ανεξαρτησία.

-ηλεκτρονική διακυβέρνηση: σημαίνει ηλεκτρονική δικτύωση των δημόσιων υπηρεσιών, μεταξύ τους και με πρόσωπα, ώστε οι πολίτες να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους εύκολα και γρήγορα μέσω των Η/Υ.

-ηλεκτρονικό έγκλημα: θεωρούνται οι αξιόποινες πράξεις που τελούνται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων.

-θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα: οι ανάγκες που έχουμε είναι απεριόριστες και τα μέσα για την ικανοποίησή τους περιορισμένα. Αλλιώς: πώς με περιορισμένους πόρους θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες; Έχει παγκόσμια ισχύ και από αυτό απορρέουν και τα υπόλοιπα οικονομικά προβλήματα.

-θετό δίκαιο: το δίκαιο που θέτει

και εφαρμόζει η πολιτεία, το ισχύον δίκαιο.

-Ιθαγένεια ή εθνικότητα: ο νομικός δεσμός που συνδέει ένα πρόσωπο με ορισμένο κράτος και ο οποίος συνεπάγεται δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αποκτάται είτε με βάση τη συγγένεια εξ αίματος (*ius sanguinis*) είτε με βάση τον τόπο γέννησης (*ius soli*).

-Ισοζύγιο Εμπορικό: περιλαμβάνει τις εξαγωγές και τις εισαγωγές εμπορευμάτων.

-Ισοζύγιο κινήσεως κεφαλαίων: περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές κεφαλαίων.

-Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών: περιλαμβάνει τα εμπορεύματα, τις υπηρεσίες και τις δωρεές.

-Καθαρό Εθνικό Προϊόν: είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος,

μείον τις αποσβέσεις.

-καπιταλιστικό σύστημα: το οικονομικό σύστημα, στο οποίο η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στους ιδιώτες, δηλαδή στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις.

-Κατά Κεφαλήν Εισόδημα: προκύπτει αν το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν διαιρεθεί με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας.

-κοινωνικές αξίες: εκφράζουν τις πραγματικές και βαθύτερες ανάγκες της κοινωνίας. Αποκρυσταλλώνονται σε γενικές αρχές και ιδέες που προσανατολίζουν και καθοδηγούν την κοινωνία και τα άτομα. Επηρεάζουν τις πεποιθήσεις μας και λειτουργούν ως κατευθυντήριοι άξονες για την αξιολόγηση των εαυτών μας και των άλλων.

-κοινωνικοποίηση: η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του

ατόμου σ' ένα κοινωνικό σύνολο, μια διαδικασία εκμάθησης των αξιών και κανόνων της κοινωνίας.

-κοινωνικοί κανόνες: είναι πρότυπα συμπεριφοράς, κοινωνικά αποδεκτά, με τα οποία ρυθμίζονται και αξιολογούνται οι συμπεριφορές των μελών της κοινωνίας. Η ύπαρξή τους είναι απαραίτητη για την κοινωνική οργάνωση, τη συνοχή και τη σταθερότητα.

-κοινωνικό κράτος ή κράτος πρόνοιας: είναι εκείνο που εξασφαλίζει σ' όλους τους πολίτες του ορισμένα βασικά κοινωνικά αγαθά. Τέτοια αγαθά είναι η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση, η εργασία, το καθαρό περιβάλλον, κτλ.

-κοινωνικός έλεγχος: περιλαμβάνει τα μέσα και τα μέτρα που χρησιμοποιεί η κοινωνία, ώστε τα μέλη της να έχουν ορισμένη συμπεριφορά,

δηλαδή συμπεριφορά εντός συγκεκριμένων πλαισίων.

-κομματικοποίηση: η δράση υπέρ ενός κόμματος σύμφωνα με τις κομματικές πεποιθήσεις ή τις κομματικές εντολές.

-κράτος: σημαίνει ισχύς, δύναμις, εξουσία. Είναι η οργανωμένη κοινωνία. Το κράτος σήμερα είναι θεσμός (και μηχανισμός) ανεξάρτητος από την κοινωνία.

-κράτος δικαίου: είναι αυτό στο οποίο η εξουσία ασκείται σύμφωνα με κανόνες δικαίου (το Σύνταγμα και τους νόμους). Όλα τα όργανα του κράτους αλλά και οι πολίτες οφείλουν να σέβονται τους κανόνες δικαίου και τους θεσμούς.

-Κυβέρνηση: η Κυβέρνηση αποτελείται από το Υπουργικό Συμβούλιο, που απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς.

Η Κυβέρνηση καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας, σύμφωνα με τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων.

-λαϊκή κυριαρχία: είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία ο λαός είναι η πηγή κάθε κρατικής εξουσίας και το ανώτατο όργανο του κράτους.

-μαζικός τουρισμός: πρόκειται για τη βιομηχανία τουρισμού, στην ανάπτυξη της οποίας βοήθησε η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και μια νέα κοινή αντίληψη, ο τουρισμός για όλους.

-μακρο-οικονομία: μελετά τη συμπεριφορά και αλληλεξάρτηση των συνολικών μεγεθών της οικονομίας (συνολική παραγωγή, συνολικό εισόδημα, συνολική κατανάλωση κτλ.) και την αλληλεξάρτησή τους.

-μικρο-οικονομία: μελετά τις ατομικές

επιλογές, χωρίς να ενδιαφέρεται για το σύνολο της οικονομίας (η παραγωγή ενός προϊόντος, η ζήτηση του καταναλωτή, η ποσότητα παραγωγής από την επιχείρηση κτλ.).

-νομικό πρόσωπο: είναι ένωση προσώπων ή σύνολο περιουσίας για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού.

-νομοθετική λειτουργία: είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

-οικονομικό κύκλωμα: ένα κύκλωμα με διαρκή ροή συντελεστών παραγωγής, χρήματος και προϊόντων, μεταξύ, κυρίως, νοικοκυριών, επιχειρήσεων και κράτους.

-ομοσπονδία κρατών: είναι η ένωση κρατών με σκοπό το κοινό συμφέρον. Η ένωση αυτή δεν αποτελεί ξεχωριστό κράτος, δεν περιορίζει την κυριαρχία των κρατών-μελών.

Συναντάται σπάνια (π.χ. βρετανική κοινοπολιτεία).

-ομοσπονδιακό κράτος: είναι το κράτος που αποτελείται από περισσότερα κράτη-μέλη. Η εξουσία κατανέμεται μεταξύ του ομοσπονδιακού κράτους και των ομόσπονδων κρατών (π.χ. Γερμανία, Ελβετία, Η.Π.Α.).

-παραοικονομία: είναι το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν μετριέται, δεν καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές, και υπολογίζεται περίπου στο 30% του Α.Ε.Π.

-ποινικά δικαστήρια: αυτά που δικάζουν πολίτες οι οποίοι διέπραξαν αξιόποινες πράξεις.

-πολιτεία - κράτος: το κράτος ως η υπέρτατη θεσμική οντότητα και ως οργανωμένη και αντιπροσωπευτική έκφραση των πολιτών.

- πολιτικά δικαστήρια:** αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών.
- πολιτική:** η τέχνη και η επιστήμη της διακυβέρνησης. Η συμμετοχή / δράση του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.
- πολιτική απάθεια:** η αδιαφορία για την πολιτική. Μερικές φορές δεν είναι αδιαφορία για την πολιτική αλλά μια συνειδητή επιλογή.
- πολιτική συμμετοχή:** η συμμετοχή / δράση, ατομική ή ομαδική, του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.
- πολιτικό κόμμα:** ένωση πολιτών που επιδιώκει με την πολιτική δράση να επηρεάσει ή/και να κατακτήσει την εξουσία, με στόχο να εφαρμόσει το πρόγραμμά της.
- πολιτικοποίηση:** η διαδικασία εκμάθησης, διαμόρφωσης πολιτικής

συνείδησης και συμμετοχής του πολίτη στα κοινά.

-πολιτικός: το πρόσωπο που συμμετέχει ενεργά σε εκλογικές αναμετρήσεις για να αντιπροσωπεύσει τον λαό σε οποιαδήποτε πολιτική θέση.

-πολίτευμα: το σύστημα διακυβέρνησης, το πολιτειακό καθεστώς μιας χώρας, όπως ορίζεται στο Σύνταγμα.

-πολίτης: κάθε μέλος κράτους που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι του κράτους του οποίου έχει την ιθαγένεια. Κάθε μέλος της πολιτείας που έχει πολιτικά δικαιώματα και κυρίως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

-πολυφαρμακία: η κατανάλωση πολλών και μη απαραίτητων φαρμάκων. Και είναι αποδεδειγμένο ότι τα πολλά φάρμακα βλάπτουν την

υγεία μας.

-πράσινη ναυτιλία: η ναυτιλία που χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και δεν ρυπαίνει το περιβάλλον.

-Πρόεδρος Δημοκρατίας: ο ανώτατος άρχοντας του κράτους και ρυθμιστής του πολιτεύματος.

-προσωπικότητα: είναι το σύνολο των ιδιοτήτων και ικανοτήτων, η συνολική φυσική, πνευματική και ψυχική συγκρότηση του ανθρώπου (η εξωτερική εμφάνιση, το όνομα, η εξυπνάδα, η εντιμότητα, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία κτλ.).

-προϋπολογισμός του κράτους: περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών και των εσόδων που σχεδιάζει το κράτος να πραγματοποιήσει το επόμενο έτος.

-σοσιαλιστικό σύστημα: το οικονομικό σύστημα στο οποίο η ιδιοκτησία

των μέσων παραγωγής ανήκει στο κοινωνικό σύνολο.

-συγκριτικό πλεονέκτημα: σημαίνει το πλεονέκτημα που έχει μια χώρα σε σχέση με άλλες χώρες, π.χ. να μπορεί λόγω κλίματος, παράδοσης, ικανότητας κτλ. να παράγει προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές. Η χώρα μας έχει συγκριτικό πλεονέκτημα να παράγει π.χ. αρκετά αγροτικά προϊόντα.

-Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.Τ.Ε): το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας.

-Σύνταγμα: ο ανώτατος γραπτός νόμος του κράτους, που ρυθμίζει τη μορφή του πολιτεύματος και την οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας.

-Συνταγματική μοναρχία: το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκεί ο μονάρχης σύμφωνα με το Σύνταγμα.

-σωματείο: είναι ένωση είκοσι

τουλάχιστον προσώπων που επιδιώκει μη κερδοσκοπικούς σκοπούς (πολιτιστικούς, αθλητικούς, φιλανθρωπικούς κτλ.).

-σωφρονισμός: περιλαμβάνει τα μέτρα που αναφέρονται στην τιμωρία του δράστη μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης του και εν συνεχεία στην επανένταξή του.

-τουριστικοί πόροι: οι τουριστικοί πόροι προσδιορίζουν την τουριστική προσφορά μιας χώρας. Αυτοί είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά (κλίμα, τοπίο, ακτές κτλ.), η πολιτιστική της κληρονομιά, οι υποδομές και οι τουριστικές εγκαταστάσεις κ.ά.

-τρομοκρατία: σημαίνει μια σειρά ενεργειών για την επιβολή του τρόμου με την άσκηση σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας.

-φυσικό δίκαιο: το δίκαιο που είναι αιώνιο, αμετβλητο και ισχύει σε

όλες τις πολιτείες, σε όλες τις εποχές. Ταυτίζεται με τη δικαιοσύνη.

-φυσικό πρόσωπο: είναι κάθε άνθρωπος. Αρχίζει να υπάρχει με τη γέννηση και παύει με τον θάνατο και είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

-φυσικοί πόροι: είναι τα υλικά που παίρνει ή χρησιμοποιεί ο άνθρωπος από τη φύση για να καλύψει τις ανάγκες του. Φυσικοί πόροι είναι για παράδειγμα το έδαφος, το νερό, ο ήλιος, ο αέρας, τα ορυκτά κτλ.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Βιβλιογραφία

- Αντωνοπούλου - Τρεχλή Ζ., Η πολιτική φιλοσοφία της αρχαιοελληνικής τέχνης, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2001.**
- Αριστοτέλους, Πολιτικά και Ηθικά Νικομάχεια.**
- Βενιζέλος Ε., Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα 2001.**
- Γεωργακόπουλος Θ. κ.ά., Εισαγωγή στην πολιτική οικονομία, έκδοση Ζ, Αθήνα 2007.**
- Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, Εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012.**
- Γιανναράς Χρ., Ορθός λόγος και κοινωνική πρακτική, Εκδ. Δόμος, Αθήνα 1984.**
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Εκδ.**

- Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.**
- Δεδουσόπουλος Α. κ.ά., Αρχές οικονομίας, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2012.**
  - Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημες εκδόσεις και διάφορα φυλλάδια της Ε.Ε.**
  - Καράγιωργας Δ., Παραδόσεις δημόσιας οικονομικής, Τεύχος Α, Β, Γ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, χ.χ.**
  - Καργάκος Σ., Για μια δημοκρατία ευθύνης, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001.**
  - Καστοριάδης Κ., Η αρχαία Ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα, Εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1999.**
  - Καστοριάδης Κ., Η Ελληνική ιδιαιτερότητα, τ. Α, Β, Γ, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007, 2008, 2011.**
  - Κοντογιώργης Γ., Πολίτης και πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003.**
  - Κουτσούκης Κλ., Η πολιτική και κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη στην**

Ελλάδα, Αθήνα 1986.

-Λιανός Θ.- Χρήστου Γ., Πολιτική οικονομία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1995.

-Μακρυδημήτρης Α., Προβλήματα διοικητικής μεταρρύθμισης, Έκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1995.

-Μάραντος Π., Κράτος και ανάπτυξη, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.

-Μηλιός Γ., κ.ά., Εισαγωγή στην οικονομική ανάλυση, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

-Παρασκευόπουλος Π., Αναγέννηση της Αθηναϊκής δημοκρατίας: η φιλοκοσμική δημοκρατία, Εκδ. Σύλλογος φιλοκοσμικής Ελλάδος, Αθήνα 2013.

-Πλάτων, Πολιτεία και Νόμοι.

-Ραμματά Μ., Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011.

-Σπηλιωτόπουλος Επ., Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου, Τόμοι Ι και ΙΙ, 14η έκδοση, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη,

Αθήνα 2011.

-Σύνταγμα της Ελλάδας 1975 / 1986 / 2001 / 2008.

-Τσαούσης Δ., Η κοινωνία του ανθρώπου, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999.

-Τσάτσος Δ., Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2007.

-Φίλιας Β. κ.ά., Κοινωνιολογία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1990.

-Giddens A., Κοινωνιολογία, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002.

-Heilbroner R. - Thurow L., Για την κατανόηση της μικρο-οικονομικής και μακρο-οικονομικής, ΣΤ' Αμερ. έκδοση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

-Samuelson P., Οικονομική, 9η έκδοση, τόμος 1, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1975.

-Schwartzzenberg R., Πολιτική κοινωνιολογία, Τόμος I και II, Εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1984.

β. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Πολλές ηλεκτρονικές διευθύνσεις υπάρχουν στα παραθέματα του βιβλίου.

Όλα σχεδόν τα έργα τέχνης είναι από την Εθνική Πινακοθήκη, την οποία και ευχαριστούμε.

Περιεχόμενα του 2ου Τόμου

ΚΕΦ. 2: Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ – ώρες: 6

2.1	Το Α.Ε.Π. και η οικονομική ευημερία	9
2.2	Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας	21
2.3	Ο ρόλος του κράτους στην οικονομία	32
2.4	Ο κρατικός προϋπολογισμός	45
2.4.1	Δημόσια έσοδα	48
2.4.2	Δημόσιες δαπάνες	53
2.5	Ισοζύγιο: Πλεονασματικό ή Ελλειμματικό	58
2.6	Δημόσιος Δανεισμός	71
	Βασική Ορολογία	88
	Βασική Βιβλιογραφία	113

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ -ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.